

Dostupnost socijalnih prava i usluga za obitelji u općinama u ruralnim područjima Hrvatske

GORDANA BERC*
SLAVICA BLAŽEKA KOKORIĆ
ANA OPAČIĆ
Studijski centar socijalnog rada
Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Zagreb, Hrvatska

Izvorni znanstveni rad
UDK: 364.013-055.5/7:911.373(497.5)
doi: 10.3935/rsp.v27i2.1659
Primljeno: lipanj 2019.

Rad prikazuje istraživanje koje je imalo za cilj utvrditi dostupnost socijalnih prava i usluga za obitelji u općinama u ruralnim područjima Hrvatske. Specifično su postavljena tri problema istraživanja: 1) utvrditi dostupnost određenih socijalna prava i usluga za obitelji, 2) utvrditi postoje li razlike u dostupnosti s obzirom na regionalnu pripadnost i razvojna obilježja općine te 3) utvrditi postoje li razlike u standardima kvalitete socijalnih prava i usluga s obzirom na regionalnu pripadnost općine i razvojna obilježja općine. Podaci su prikupljeni web anketom s predstavnicima 215 općina. Obiteljima su u većoj mjeri dostupna socijalna prava u odnosu na socijalne usluge. U najvećoj mjeri razvijena su prava i usluge koje promovira središnja državna vlast. Općine u panonskoj regiji kao najslabije razvijenoj imaju najviše dostupna socijalna prava, a najmanje dostupne socijalne usluge. Prava i usluge su dostupnije u općinama koje su bliže središtima županija. Što se tiče standarda kvalitete socijalnih prava i usluga, stanovništvo je zadovoljavajuće informirano i uključeno u planiranje, dok je slabije razvijeno korištenje EU fondova i uključenost civilnog društva.

Ključne riječi: socijalna prava, socijalne usluge, općine u ruralnim područjima, potrebe obitelji, indeks razvijenosti, regionalne razlike.

UVOD

Socijalna prava i usluge važan su dio sustava socijalne skrbi u kojem se kroz različite zakonske okvire, mjere i aktivnosti nastoji pružiti zaštita i podrška pojedincima i obiteljima u situacijama suočavanja sa specifičnim rizicima poput bolesti, invaliditeta, starosti, smrti hranitelja obitelji, nezaposlenosti, siromaštva i slično (Pušiz i sur., 2005.). Osnovna svrha pružanja soci-

jalnih usluga je istovremeno individualna i strukturalna. Socijalne usluge odgovor su na individualne potrebe pojedinaca u riziku od socijalne isključenosti (Anttonen i Sipilä, 1996.), odnosno njihov je cilj pomoći obespravljenim i ranjivim osobama ili grupama (Pinker, 1998.).

U svojim dokumentima Europska komisija ističe važnost razvoja socijalnih usluga

* Gordana Berc, Studijski centar socijalnog rada, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu / Department of Social Work, Faculty of Law, University of Zagreb, Nazorova 51, 10 000 Zagreb, Hrvatska / Croatia, gordana.berc@pravo.hr

od općeg interesa, koje obuhvaćaju široku mrežu ekonomskih i neekonomskih aktivnosti usmjerenih na glavne životne rizike te na zaštitu ranjivih skupina i osoba u potrebi kojima se omogućuje ostvarivanje socijalnih prava i korištenje socijalnih usluga s ciljem očuvanja socijalne kohezije i uključenosti u zajednicu (European Commission, 2013.). Europska komisija navodi da socijalne usluge od općeg interesa trebaju obuhvatiti dva široka tipa usluga (Commission of the European Communities, 2006.): prvi tip usluga su zakonski i komplementarni sustavi socijalne zaštite koji pokrivaju glavne životne rizike, a drugi tip usluga su one usluge koje se pružaju izravno osobama u potrebi, poput usluga socijalne pomoći, zapošljavanja i educiranja, brige o djeci, socijalnog stanovanja, skrbi za starije osobe, osobe s invaliditetom i slično. Različite socijalne usluge trebaju biti usmjerene na sprječavanje diskriminacije i na stvaranje jednakih mogućnosti te omogućiti ljudima da žive u dostojanstvu bez obzira na životne teškoće, koristeći svoja prava i ostvarujući svoje pune potencijale i participaciju u društvu. U tom kontekstu, pri planiranju i provedbi socijalnih usluga važno je voditi računa o primjeni načela solidarnosti, dostupnosti, sveobuhvatnosti, personalizacije u odnosu između korisnika i pružatelja usluga (Commission of the European Communities, 2007.).

Socijalna prava, uz socijalne usluge, stup su socijalne zaštite stanovništva, a odnose se na mehanizme podmirjenja individualnih socijalnih potreba građana koji su propisani pravnim propisima, i koji istovremeno doprinose socijalnoj koheziji i solidarnosti (Daly, 2002.).

U kontekstu ovog rada, koristimo i pojam dostupnosti socijalnih usluga i prava, a koji u sebi sadržava dvije bitne odrednice: samo postojanje određenih prava ili usluga te istovremeno proces kroz koji se osigurava djelotvorno korištenje tih prava

ili usluga (Daly, 2002.), odnosno da odgovore na stvarne potrebe stanovnika (Kriisk i Minas, 2017.). Pravilnikom o standardima kvalitete socijalnih usluga (NN, 143/2014.), dostupnost socijalnih usluga definira se kao pristup socijalnim uslugama koje osoba ostvaruje na temelju prava i procijenjenih potreba te raspoloživih resursa u okviru opsega djelatnosti pružatelja usluga.

Uz pojmove socijalnih usluga i socijalnih prava te dostupnosti, u ovom radu koristit će se i pojam standarda kvalitete socijalnih prava i socijalnih usluga. Radna skupina Vijeća Europe u publikaciji *Pristup socijalnim pravima u Europi* (Daly, 2002.) utvrdila je sljedeće smjernice za osiguravanje socijalnih prava i socijalnih usluga koje mogu unaprijediti njihovu dostupnost: informiranost korisnika o pravima i uslugama, jednostavnost u ostvarivanju prava, sustavno prikupljanje podataka i praćenje potreba građana, unaprjeđenje upravljačkih kapaciteta organizacija koje osiguravaju socijalna prava i pružaju usluge te unaprjeđenje partnerstva između javnih sustava i organizacija civilnog društva. Slično prethodnome, Pravilnikom o standardima kvalitete socijalnih usluga (NN, 143/2014.) propisano je čak 15 standarda kvalitete, a navedeni uključuju: dostupnost informacija, dostupnost usluga, povezivanje i suradnja, procjena i planiranje, pažljivo planiranje prijema i otpusta korisnika, odlučivanje i samoodređenje korisnika, privatnost i povjerljivost, sigurnost od izrabljivanja, promicanje dobrobiti korisnika kojima su ograničene slobode, jasnoća upućivanja prigovora i žalbi, kvalitetno rukovođenje, dobro upravljanje, adekvatni broj i obrazovanje zaposlenika, uključivanje volontera i vanjskih dionika te pristupačnost fizičkog okruženja.

Razvoj sustava socijalne skrbi važna je sastavnica Lisabonske strategije i Europe 2020 – Europske strategije za pametan, održiv i uključiv razvoj (Priručnik za soci-

jalno planiranje, 2014.). Republika Hrvatska je u periodu od pristupanja Europskoj uniji do danas, s ciljem dostizanja poželjnih standarda socijalne države te usklađivanja sa standardima Europske unije, usvojila različite zakonske propise i strategije te kreirala i implementirala različite programe i aktivnosti koje imaju za cilj osigurati minimalne standarde za život najranjivijih skupina, olakšati realizaciju socijalnih prava te mogućnost primjerenog zadovoljavanja potreba svih građana.

Jedna od najvažnijih strategija u tom kontekstu je Strategija razvoja sustava socijalne skrbi u Hrvatskoj za razdoblje od 2011. do 2016. U okviru strategije istaknuto je nekoliko prioriteta, a najvažniji su povećanje djelotvornosti sustava socijalne pomoći, provođenje decentralizacije sustava socijalne skrbi te povećanje dostupnosti i kvalitete socijalnih usluga vodeći računa o regionalnoj ravnomjernosti u zastupljenosti socijalnih usluga na lokalnoj razini (Priručnik za socijalno planiranje, 2014.). Prije donošenja navedene strategije poduzeti su i određeni zakonodavno-reformski procesi koji su omogućili 2008. godine rad na socijalnom planiranju na razini županija kako bi se osigurala ravnomjerna dostupnost socijalnih prava i usluga (Šućur i sur., 2016.).

Unatoč određenim iskoracima i implementaciji različitih strategija i programa koji su proteklih godina bili usmjereni na uvođenje standarda pri pružanju socijalnih prava i usluga (Pravilnik o standardima kvalitete socijalnih usluga, NN 143/2014.), kao i na smanjivanje međuregionalne nejednakosti, dostupni podaci pokazuju da je Hrvatska i dalje suočena s velikim razlikama u ekonomskom razvoju pa onda i u dostupnosti i kvaliteti javnih usluga između pojedinih županija, te da su navedene razlike posebno prisutne između urbanih i ruralnih područja (Puljiz, 2009.; Đokić i sur., 2015., prema Babić, 2018.).

Primjerice, novija analiza koju je proveo Babić (2018.) o razini ostvarivanja socijalnih prava u različitim županijama na prostoru Republike Hrvatske, pokazala je da i danas postoje velike međuregionalne ekonomske i socijalne nejednakosti te da razina ostvarenja socijalnih prava građana u Hrvatskoj u sve većoj mjeri ovisi o mjestu stanovanja i socioekonomskom statusu. Babić (2018.: 25) naglašava da navedeno »ukazuje na neuspješnu politiku ujednačavanja regionalnog razvoja te na parcijalno provedenu decentralizaciju sustava socijalne skrbi«.

Problem regionalne nejednakosti te analiza uspješnosti decentralizacije usluga socijalne skrbi u Hrvatskoj središnje je pitanje i u istraživanju Matković (2018.) u kojem su uspoređivana ostvarena socijalna prava na području Zagreba, Rijeke, Splita i Osijeka (Matković, 2018.). Glavni rezultati ovog istraživanja pokazali su da je na području veće ekonomske moći bitno niža razina siromaštva stanovništva te da su izdvajanja za socijalne programe puno veća. Takva činjenica dovodi do paradoksalne situacije u kojoj pojedinci i obitelji iz regija s većom ekonomskom moći u odnosu na pojedince i obitelji iz siromašnijih regija, imaju veću mogućnost koristiti bogatiju ponudu socijalnih prava i usluga kao što su, primjerice, pomoć za novorođeno dijete, besplatni udžbenici za učenike osnovnih i srednjih škola, dostupnije usluge smještaja i skrbi za stare i drugo. Dakle, i ova analiza potvrdila je da je dostupnost socijalnih prava i usluga na promatranim regionalnim područjima bitno različita te da mogućnost realizacije određenih prava i usluga ovisi u velikoj mjeri o mjestu stanovanja pojedinaca i obitelji.

Problem regionalne neujednačenosti u dostupnosti socijalnih prava i usluga u Hrvatskoj posebno je izražen u ruralnim područjima Hrvatske. Poznato je da je u ruralnim područjima BDP po stanovniku u prosjeku dva puta manji u odnosu na urbana

područja, te da se stanovništvo ruralnih područja često suočava s manjkom određenih javnih, a onda i socijalnih usluga (Žutinić i sur., 2010.). Slaba dostupnost određenih socijalnih usluga često je popraćena i sa slabom koordinacijom pružatelja usluga u okviru sustava socijalne skrbi, što govori u prilog prisutnih teškoća u provedbi deinstitutionalizacije i decentralizacije socijalnih usluga u Hrvatskoj. Navedeno pokazuje da su u Hrvatskoj danas prisutne ozbiljne teškoće u realizaciji zajamčene jednakosti svih građana kao jednog od osnovnih načela socijalne države (Babić, 2018.; Matković, 2018.).

O izraženim problemima te nižoj kvaliteti života obitelji u različitim ruralnim područjima Hrvatske govore i rezultati istraživanja Miljenović i sur. (2016.) koji pokazuju da se obitelji koje žive u depriviranim, manje razvijenim općinama češće suočavaju s problemom nezaposlenosti koji kumulativno prate višestruki socijalni rizici povezani s niskim socio-ekonomskim položajem obitelji, poput izraženih teškoća u podmirivanju troškova školovanja djece, stanovanja i drugih osnovnih životnih troškova. Rezultati navedenog istraživanja upućuju na potrebu strateškog planiranja i razvoja novih socijalnih usluga prilagođenih potrebama ranjivih skupina obitelji koje su izložene dugotrajnom djelovanju različitih izvora rizika. Radi prevladavanja višestrukih rizika, ovakve obitelji su u većoj mjeri usmjerene na korištenje različitih socijalnih transfera i usluga, no, nažalost, u socijalno depriviranim sredinama njihova dostupnost je vrlo ograničena te najčešće ne pokriva stvarne potrebe obitelji.

Što se tiče istraživanja o socijalnim uslugama i/ili socijalnim pravima izvan Hrvatske, Kriisk i Minas (2017.) ističu da, iako je ovo pitanje važno u europskim zemljama, prostorna dostupnost socijalnih prava i usluga nije sustavno istraživana, istraživanja su fragmentirana između razli-

čitih disciplina. Nadalje, više su zastupljena istraživanja o dostupnosti usluga za određene društvene skupine, dok se ignoriraju istraživanja o tome koliko ukupno jedinice lokalne samouprave osiguravaju socijalne usluge svojim građanima. Njihovo istraživanje provedeno na primjeru općina u Estoniji pokazuje da su razvijenije one socijalne usluge koje su više usmjerene na potrebe općeg stanovništva (npr. savjetovanje), u odnosu na usluge namijenjene samo određenoj grupi (npr. osobama s invaliditetom); nadalje ruralne općine općenito manje pružaju socijalne usluge koje su namijenjene potrebama specifične ranjive skupine te razina dostupnosti usluga ne ovisi toliko o broju stanovnika u općini, nego je ona veća ukoliko je općina bliža središtu županije (Kriisk i Minas, 2017.). Slično ukazuju i rezultati opsežne studije o siromaštvu u ruralnim područjima u Europi (Bertolini, Montanari i Peragine, 2008.) koji ukazuju da ruralne regije u odnosu na urbane imaju nedostatak socijalnih i zdravstvenih usluga, a posebno su osjetljive zabačene ili udaljenije regije. Ruralna područja, a osobito zabačena ruralna područja, u riziku su od više začaranih krugova siromaštva u kojemu se isprepliće nepovoljni demografski ciklus, nepovoljni ciklus izoliranosti, ciklus niže obrazovanosti i ciklus slabijih šansi na tržištu rada.

S obzirom da dugotrajno djelovanje različitih izvora rizika, bilo na vanjskoj razini (poput nezaposlenosti), bilo na unutarnjoj razini (poput bolesti ili nasilja u obitelji) može dovesti do kompleksnih psihosocijalnih teškoća u funkcioniranju obitelji (Čačinović Vogrinčić i Mešl, 2019.), nužno je kroz različite programe socijalne podrške, pravovremeno djelovati u smjeru smanjivanja rizika i unaprjeđenja kvalitete života ranjivih skupina obitelji. Strateško planiranje mjera i aktivnosti treba biti utemeljeno na sustavnoj analizi potreba te na procjeni trenutačne razine pružanja usluga na odre-

đenom području (Priručnik za socijalno planiranje, 2014.).

S obzirom da u Hrvatskoj nedostaju istraživanja o razini dostupnosti i kvalitete različitih formalnih izvora podrške za obitelji koje žive u općinama u ruralnim područjima Hrvatske, ovo istraživanje usmjereno je na utvrđivanje dostupnosti različitih socijalnih prava i usluga za obitelji koje žive u ruralnim krajevima Hrvatske, u općinama različite regionalne pripadnosti i različitih razvojnih obilježja.

CILJ, PROBLEMI I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA

Cilj istraživanja je utvrditi kakva je percepcija predstavnika općina o dostupnosti različitih socijalnih prava i usluga za obitelji koje žive u općinama u ruralnim područjima Hrvatske.

Sukladno tome, postavljeni su sljedeći specifični problemi i hipoteze istraživanja.

1. Utvrditi kako predstavnici općina procjenjuju dostupnost određenih socijalna prava i usluga za obitelji koje žive u općinama na ruralnim područjima RH.
2. Utvrditi postoje li razlike u dostupnosti različitih socijalnih prava i usluga s obzirom na regionalnu pripadnost i razvojna obilježja općine.

U odnosu na drugi problem istraživanja, postavljena je hipoteza da se očekuju razlike u dostupnosti socijalnih prava i usluga u općinama različite regionalne pripadnosti i razvojnih obilježja, na način da se manja dostupnost socijalnih prava i usluga očekuje u općinama panonske regije kao najslabije razvijene NUTS-2 regije te u općinama s nižim razvojnim pokazateljima.

3. Utvrditi postoje li razlike u standardima kvalitete socijalnih prava i usluga s obzirom na regionalnu pripadnost općine i razvojna obilježja općine.

U odnosu na treći problem istraživanja, postavljena je hipoteza da se očekuju razlike u standardima kvalitete socijalnih prava i usluga u općinama različite regionalne pripadnosti i razvojnih obilježja, na način da se niža zastupljenost standarda očekuje u općinama panonske regije te u općinama s nižim razvojnim pokazateljima. Ovakva hipoteza proizlazi iz očekivanja da će općine s manje ljudskih i organizacijskih resursa slabije moći doseći propisane standarde kvalitete.

METODOLOGIJA

Uzorak

U istraživanju je korišten prigodni uzorak s obzirom da smo predstavnicima svih općina uputili poziv na sudjelovanje, a u konačni uzorak su ušli oni koji su bili voljni sudjelovati u istraživanju. Konačni uzorak čini po jedan predstavnik iz 215 općina (50,23% svih općina u RH od ukupno 428), a njihova raspoređenost po županijama prikazana je u tablici 1.

Tablica 1.
Raspodjela općina u uzorku po županijama

ŽUPANIJA	N	%	% od ukupnog broja općina u županiji
Bjelovarsko-bilogorska	9	4,2	50,00
Brodsko-posavska	5	2,3	19,23
Dubrovačko-neretvanska	10	4,7	58,82
Istarska	14	6,5	45,16
Karlovačka	8	3,7	47,06
Koprivničko-križevačka	15	7,0	68,18
Krapinsko-zagorska	13	6,0	52,00
Ličko-senjska	6	2,8	75,00
Međimurska	11	5,1	50,00
Osječko-baranjska	20	9,3	57,14
Požeško-slavonska	4	1,9	80,00

Primorsko-goranska	12	5,6	54,55
Sisačko-moslavačka	9	4,2	69,23
Splitsko-dalmatinska	9	4,2	23,08
Šibensko-kninska	7	3,3	46,67
Varaždinska	13	6,0	59,09
Virovitičko-podravska	11	5,1	84,62
Vukovarsko-srijemska	13	6,0	50,00
Zadarska	13	6,0	46,43
Zagrebačka	13	6,0	52,00
UKUPNO	215	100,0	50,23

Općine obuhvaćene ovim istraživanjem svrstane su, prema Odluci Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije, u osam razvojnih razreda (tablica 2.).

Tablica 2.

Raspodjela općina u uzorku prema razvojnoj skupini sukladno indeksu razvijenosti

RAZVOJNA SKUPINA	N	%
I	41	19,1
II	42	19,5
III	37	17,2
IV	23	10,7
V	24	11,2
VI	18	8,4
VII	14	6,5
VIII	16	7,4
UKUPNO	215	100,0

S obzirom na regionalnu pripadnost, općine su podijeljene u tri NUTS-2 regije prema posljednjem prijedlogu Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije (Institut za razvoj i međunarodne odnose, 2019.). Tako se 70 općina (32,6%) nalazi u panonskoj Hrvatskoj koja se smatra najslabije razvijenom, 74 (34,4%) u sjeverozapadnoj, a 71 (33%) u primorskoj Hrvatskoj. Oko polovice općina, točnije njih 55,8%

nalazi se u županijama s indeksom razvijenosti ispod prosjeka Hrvatske. Općine se jako razlikuju prema blizini središtu županije. Unutar 10 km udaljenosti do središta županije nalazi se 17 općina (7,9%), a od 11 do 20 km je njih 43 ili 20 %. U zoni udaljenosti od 21 do 30 km nalazi se 46 (21,4%) općina, dok se u zoni od 31 do 40 km nalazi 37 ili 17,2%. U najudaljenijim zonama od 41 do 50 km nalazi se 25 ili 11,6% općina, dok se čak 47 općina (21,9%) nalazi na više od 50 km udaljenosti od središta županije.

O predstavnicima općina koji su ispunjavali upitnik prikupljeni su podaci o duljini njihova rada u tijelima općine te o razini obrazovanja. U prosjeku sudionici su zaposleni u općini nešto više od 12 godina (N= 173, M= 12,58 SD= 8,198). Što se tiče njihova obrazovanja, njih 56 (30,4%) ima završenu srednju školu, 29 (15,8%) više obrazovanje, a 98 (53,3%) završeno visoko ili poslijediplomsko obrazovanje. Najčešće je riječ o stručnjacima s ekonomskim ili pravnim obrazovanjem. Tek je 21 stručnjak (10%) izjavio da je on ili drugi stručnjak u općini u posljednje tri godine pohađao neku edukaciju iz područja socijalne skrbi.

Postupak

Kvantitativno istraživanje provedeno je od lipnja do prosinca 2017. godine s predstavnicima jedinica lokalne samouprave (općina) metodom web ankete u programu lime.survey. Prema aktualnom Programu ruralnog razvoja od 2014. do 2020. godine, ruralnim područjima smatraju se općine i gradovi do 10 000 stanovnika. No, s obzirom da se manji gradovi prema administrativnim funkcijama značajno razlikuju od općina, u ovom istraživanju zastupljene su samo općine u ruralnim područjima.

Autorice istraživanja su po izradi web ankete, sastavile popis kontakata predstavnika svih općina u Hrvatskoj (ukupno njih 428). Predstavnicima općina bili su načelnici

odgovarajućih odjela koji pokrivaju poslove socijalne skrbi. S obzirom na vrlo heterogeno ustrojstvo, najčešće se radilo o odjelima za društvene djelatnosti ili jedinstvenom upravnom odjelu. Navedene sudionike smatramo ključnim informatorima (Fetterman, 2008.) koji imaju cjelovit uvid u funkcioniranje jedinice lokalne samouprave te pretpostavljamo da su informirani adekvatno i o drugim pružateljima socijalnih usluga. Potencijalnim sudionicima dostavljen je link na anketni upitnik s prvotnim rokom od mjesec dana za ispunjavanje, a potom je početkom rujna ponovljen poziv za one koji u prvom valu nisu ispunili upitnik.

Mjerni instrument

Mjerni instrument sastavile su autorice istraživanja, a sastojao se od sljedećih cjelina:

1. Procjena dostupnosti socijalnih prava na razini općine – predstavnici općina označavali su postoji li navedeno pravo (mogućnost odgovora Da, Ne, Ne znam), tko ga osigurava (državna institucija, općinska ili županija ustanova, drugi pružatelj), koliko po njihovoj procjeni navedeno pravo podmiruje potrebe stanovništva te, ukoliko su označili da pravo ne postoji, postoji li potreba za navedenim pravom.
2. Procjena dostupnosti socijalnih usluga na razini općine: predstavnici općina označavali su postoji li navedena usluga (mogućnost odgovora Da, Ne, Ne znam), tko ju osigurava (državna institucija, općinska ili županija ustanova, udruga, privatni pružatelj), koliko po njihovoj procjeni usluga podmiruje potrebe stanovništva te, ukoliko su označili da usluga ne postoji, postoji li potreba za navedenom uslugom.
Polazeći od objašnjenja pojmova u uvodu rada, dostupnost ima dvojaku dimenziju: postojanje određenih prava i usluga
- te procjena koliko iste podmiruju potrebe stanovništva što je zastupljeno u mjernom instrumentu.
3. Procjena potreba za novim ili unaprijeđenim socijalnim uslugama prema pojedinim skupinama obitelji – predstavnici općina označavali su na skali od 1 do 5 koliko bi bilo važno uvesti nove socijalne usluge ili unaprijediti postojeće usluge za različite tipove obitelji, pri čemu je bilo navedeno 14 skupina obitelji s različitim rizicima.
4. Upitnik o standardima kvalitete socijalnih prava i usluga koji se sastoji od 11 tvrdnji uz koje ispitanici trebaju procijeniti na skali od 1 (uopće se ne slažem) do 5 (u potpunosti se slažem) u kojoj mjeri se slažu s tvrdnjama koje opisuju različite standarde u kvaliteti socijalnih prava i usluga. Viši stupanj na skali odgovara procjeni veće zastupljenosti određenog standarda. Standardi kvalitete predloženi su sukladno uvodno navedenom Pravilniku o standardima kvalitete (NN, 143/2014.) te preporukama ekspertne skupine Vijeća Europe (Daly, 2002.). Standardi kvalitete odnose se na uključenost civilnog društva, kapacitete za korištenje EU fondova, participatornost u pružanju socijalnih usluga te informiranost stanovnika o socijalnim uslugama i pravima.
5. Dva pitanja kojima se ispituje percepcija o kadrovskim kapacitetima općine te potrebi povećanja proračunskih izdvajanja za prava i usluge za obitelji.
6. Kratki upitnik o socio-demografskim obilježjima ispitanika (duljina zaposlenosti, stupanj obrazovanja te pohađanje edukacije u posljednje tri godine u području socijalne skrbi od strane djelatnika općine koji je ispunjavao upitnik).
7. Dodatni podaci o obilježjima općine uključene u istraživanje: naziv općine, pripadnost općine jednoj od tri no-

vo-predložene NUTS 2 regije: panonska Hrvatska, sjeverozapadna Hrvatska i primorska Hrvatska, razvojna skupina u kojoj se nalazi općina prema posljednjoj Odluci Ministarstva za regionalni razvoj, indeks razvijenosti općine iz 2018. godine, najkraću cestovnu udaljenost od središta općine do središta županije (koristeći google karte) te indeks razvijenosti županije kojoj općina pripada. Indeks razvijenosti općine definiran je kao kompozitna mjera koja se računa iz sljedećih pokazatelja: stopa nezaposlenosti, dohodak po stanovniku, proračunski prihodi jedinica lokalne, odnosno područne (regionalne) samouprave po stanovniku, opće kretanje stanovništva, stopa obrazovanosti i indeks starenja (Uredba o indeksu razvijenosti, NN, 131/2017.).

Metode obrade podataka

U obradi podataka korištene su metode deskriptivne statistike (frekvencije, postoci, prosječni rezultati, raspršenja), faktorska analiza, Pearsonov koeficijent korelacije, ANOVA i Sheffeov post-hoc test.

REZULTATI I RASPRAVA

Dostupnost socijalnih prava za obitelji u općinama u ruralnim područjima RH

U prvom dijelu istraživanja prikazani su rezultati procjene predstavnika općina o dostupnosti određenih skupina socijalnih prava (neovisno o izvoru financiranja), a koje uključuju iskaz o tome koja prava obitelji mogu koristiti te u kojoj mjeri ona zadovoljavaju potrebe obitelji na području njihovih općina (tablica 3.).

Socijalna prava podijeljena su u nekoliko skupina, prema kategoriji obitelji kojoj su namijenjena, što omogućuje i kasnije

testiranje razlika u dostupnosti pojedinih socijalnih prava s obzirom na razvojna obilježja zajednice.

Prema procjenama dobivenim od strane predstavnika općina, vidljivo je da su promatrane skupine prava u različitoj mjeri dostupne u općinama u ruralnim područjima RH. Na ukupnom uzorku općina uvjerljivo je najčešće dostupno pravo »pomoć za novorođeno dijete« (95,8 %). Dobiveni podaci ne iznenađuju s obzirom da je poznato se da navedeno pravo osigurava na državnoj razini preko Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje koji svim zdravstveno osiguranim osobama prema propisanim uvjetima isplaćuje jednokratnu novčanu potporu za novorođeno dijete (Zakon o rodiljnim i roditeljskim potporama, NN, 85/2008., 110/2008., 34/2011., 54/2013., 152/2014., 59/2017.). Osim navedene novčane pomoći koja se osigurava na državnoj razini, pojedini gradovi i općine isplaćuju naknadu za opremanje novorođenog djeteta i iz lokalnog proračuna (Središnji državni portal, 2019.), pri čemu novčani iznosi i kriteriji za dodjeljivanje prava variraju od općine do općine.

U odnosu na navedeno pravo, u općinama u ruralnim područjima RH bitno je manja dostupnost prava vezanih uz subencioniranje stambenog zbrinjavanja za mlade obitelji (kroz pomoć u sufinanciranju kredita, olakšice kod nabave građevinske opreme, pravo na povlašteno otkup nekretnina u vlasništvu općine i slično). Dobiveni podaci pokazuju da svega 10,3% općina ima dostupnost ovakvog prava za mlade obitelji.

Što se tiče socijalnih prava za obitelji koje se susreću s ekonomskim rizicima, dobiveni rezultati pokazuju da su na područjima općina visoko zastupljena socijalna prava koje se temelje na zakonskim propisima nadležnog ministarstva, a u čijoj realizaciji sudjeluju i jedinice lokalne samouprave. Pri tome je utvrđeno da je najučestalije

Tablica 3.

Procjene dostupnosti određenih skupina socijalnih prava i razine u kojoj postojeća prava zadovoljavaju potrebe obitelji u općinama u ruralnim područjima RH

NAZIV PRAVA	Je li obiteljima na području Vaše općine osigurano određeno pravo?			Ako da, u kojoj mjeri navedeno pravo zadovoljava potrebe obitelji? (min. 1 – max. 5)	
	Da N (%)	Ne N (%)	Ne znam N (%)	M	SD
SOCIJALNA PRAVA ZA MLADE OBITELJI					
Subvencioniranje stambenog zbrinjavanja za mlade obitelji	22 (10,3%)	190 (88,8%)	2 (0,9%)	3,64	1,09
Novčana pomoć za novorođeno dijete	206 (95,8%)	9 (4,2%)	0 (0)	3,93	0,929
SOCIJALNA PRAVA ZA OBITELJI S EKONOMSKIM RIZICIMA					
Jednokratna ili stalna novčana pomoć	193 (89,8%)	21 (9,8%)	1 (0,5%)	3,38	0,929
Sufinanciranje troškova stanovanja i režija	159 (74%)	52 (24,2%)	4 (1,9%)	3,51	0,976
Sufinanciranje troškova ogrjeva	209 (97,2%)	6 (2,8%)	0 (0)	3,69	0,921
Materijalna pomoć (obiteljski paketi)	159 (75%)	49 (23,1%)	4 (1,9%)	3,58	0,926
Socijalno stanovanje (besplatni stambeni prostor ili povlaštene najamnine)	40 (18,9%)	162 (76,4%)	10 (4,7%)	3,20	0,939
Pomoć u prehrani (pučka kuhinja, socijalna samoposluga i sl.)	49 (23,1%)	154 (72,6%)	9 (4,2%)	3,69	0,847
SOCIJALNA PRAVA ZA OBITELJI S DJECOM NA REDOVITOM ŠKOLOVANJU					
Besplatna školska kuhinja za svu djecu ili djecu iz siromašnih obitelji	134 (62,6%)	71 (33,2%)	9 (4,2%)	4,22	0,801
Besplatni udžbenici za svu djecu ili djecu iz siromašnih obitelji	106 (49,8%)	94 (44,1%)	13 (6,1%)	4,13	0,906
Sufinanciranje školske opreme za djecu	69 (32,5%)	123 (58%)	20 (9,4%)	3,68	0,978
Besplatan ili sufinancirani prijevoz djece u školu	187 (87,8%)	22 (10,3%)	4 (1,9%)	4,40	0,782
Stipendiranje učenika	144 (67,3%)	67 (31,3%)	3 (1,4%)	4,06	0,909
Sufinanciranje ljetovanja/ zimovanja za svu djecu ili djecu iz siromašnih obitelji	58 (27,4%)	144 (67,9%)	10 (4,7%)	3,74	0,917

dostupno pravo na sufinanciranje troškova ogrjeva (97,2 %), pravo na jednokratnu ili stalnu novčanu pomoć (89,8 %), pravo na pomoć u podmirivanju troškova stanovanja i režija (74%) te pravo na materijalnu pomoć u vidu obiteljskih paketa (74%).

Na promatranom uzorku općina utvrđena je bitno manja dostupnost prava na

pomoć u prehrani, što govori u prilog tome da su u općinama u ruralnom području RH značajno manje dostupne usluge pučke kuhinje, dostave hrane, bonova za hranu, socijalne samoposluge i slično. Ovaj podatak je potrebno sagledati i u kontekstu specifičnih uvjeta života u općinama u ruralnim krajevima RH gdje se uobičajeno većina

stanovništva bavi lokalnom proizvodnjom domaće hrane za zadovoljenje obiteljskih potreba (Vincek i Ernoić, 2016.), što u značajnoj mjeri smanjuje potrebu obitelji za korištenjem ovog socijalnog prava. Tome u prilog govori i podatak da u općinama u kojima je ovo pravo dostupno predstavnici općina procjenjuju da ono u relativno visokoj mjeri zadovoljava potrebe obitelji ($M = 3,69$; $SD = 0,85$).

Kada su u pitanju socijalna prava za obitelji s djecom na redovitom školovanju, dobiveni podaci pokazuju da je u općinama u ruralnim područjima RH najzastupljenije pravo na besplatan ili sufinancirani prijevoz djece u školu (prisutno kod 87% općina). Ovdje treba istaknuti da, prema procjenama predstavnika općina, upravo ovo pravo zadovoljava u najvećoj mjeri potrebe obitelji u segmentu obrazovne podrške ($M=4,40$; $SD=0,78$). Mogućnost stipendiranja učenika prisutna je kod 67% općina pri čemu su prema procjenama predstavnika općina time visoko pokrivena potrebe obitelji u ovom segmentu ($M= 4,06$; $SD=0,91$). Također, relativno je visoki udio od 62,3% općina u kojima je obiteljima s djecom na redovitom školovanju osigurano pravo na besplatnu školsku kuhinju (za svu djecu ili djecu iz siromašnih obitelji). Značajno manje su zastupljena prava na besplatne udžbenike (49,3 %), na sufinanciranje školske opreme (32,1 %) te ljetovanja i zimovanja za djecu (27%).

U cjelini gledano, treba naglasiti da prava za obitelji s djecom na redovitom školovanju u svim promatranim aspektima u većoj mjeri pokrivaju potrebe obitelji, nego je to slučaj kod socijalnih prava koja su usmjerena na podršku obiteljima koje se susreću s ekonomskim rizicima. Prema procjenama predstavnika općina, prava na jednokratnu pomoć i socijalno stanovanje su u najmanjoj mjeri dostatna za podmirenje stvarnih potreba građana. Unatoč tome, dobivene prosječne vrijednosti za dostupnost

svih promatranih prava kreću se u rasponu od 3,2 do 4,4, što ukazuje na zaključak da je prema procjenama predstavnika općina dostupnost socijalnih prava u općinama u ruralnim regijama Hrvatske uglavnom dobra.

Dostupnost socijalnih usluga za obitelji u općinama u ruralnim područjima RH

U narednom dijelu rada prikazane su procjene predstavnika općina o dostupnosti određenih skupina socijalnih usluga (neovisno o izvoru financiranja) uz procjene u kojoj mjeri postojeće socijalne usluge zadovoljavaju potrebe obitelji na području njihove općine (tablica 4.). Socijalne usluge su i ovdje grupirane u nekoliko skupina, prema kategorijama obitelji i specifičnim potrebama na koje se želi odgovoriti kroz pružanje socijalnih usluga.

Analiza dobivenih rezultata o dostupnosti socijalnih usluga pokazuje da su najdostupnije usluge u općinama u ruralnim područjima RH vezane za organizaciju predškolskog odgoja za djecu od 3 do 6 godina (prisutne su u 72,2 % općina), dok ostali oblici usluga vezanih uz odgoj i obrazovanje djece (jaslice, igraonice, dadilje, produženi boravak u školi) nisu prisutni u čak više od polovice općina. Prema istraživanju Dobrotić i sur. (2018.), 2016. godine zabilježeno je 374 vrtića u 428 općina, što donekle odgovara dobivenim podacima u ovom istraživanju uz pretpostavku da u ponekim općinama nalazimo više od jednog vrtića. Pri procjeni u kojoj mjeri korištenje određenih socijalnih usluga zadovoljava potrebe obitelji na području njihove općine, gotovo svi predstavnici općina izjasnili su se vrlo pozitivno. Prema njihovoj procjeni, postojeće usluge iz kategorije odgoja i obrazovanja u najvećem dijelu podmiruju potrebe stanovništva (sve dobivene srednje vrijednosti su iznad 4). Navedeni pokazatelji odraz su i specifičnih obilježja ruralnih

Tablica 4.

Procjene dostupnosti određenih skupina socijalnih usluga i razine u kojoj postojeće socijalne usluge zadovoljavaju potrebe obitelji u općinama u ruralnim područjima RH

NAZIV SOCIJALNE USLUGE	Je li obiteljima na području Vaše općine osigurana socijalna usluga (iz bilo kojeg izvora)?			Ako da, u kojoj mjeri određena socijalna usluga zadovoljava potrebe obitelji? (min. 1 – max. 5)	
	Da N (%)	Ne N (%)	Ne znam N (%)	M	SD
SOCIJALNE USLUGE U PODRUČJU ODGOJA I OBRAZOVANJA					
Usluga jaslica do 3. godine	81 (39,8%)	122 (59,2%)	2 (1%)	4,28	0,762
Vrtić za djecu od 3 do 6 godina	148 (72,2%)	56 (27,3%)	1 (0,5%)	4,22	0,821
Igraonica za djecu	61 (29,8%)	139 (67,8%)	5 (2,4%)	4,07	0,854
Sufinanciranje djelatnosti dadijije	10 (4,9%)	192 (93,7%)	3 (1,5%)	4,2	1,317
Produženi boravak u osnovnoj školi	27 (13,2%)	160 (78%)	18 (8,8%)	4,48	0,643
SOCIJALNE USLUGE ZA OBITELJI S DJECOM S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU					
Rana intervencija za djecu s teškoćama u razvoju	49 (23,9%)	129 (62,9%)	27 (13,2%)	3,73	0,836
Dnevni boravak za djecu s teškoćama u razvoju	23 (11,2%)	159 (77,6%)	23 (11,2%)	3,96	0,878
Pomoćnik u nastavi i/ili vrtiću	122 (59,5%)	59 (28,8%)	24 (11,7%)	3,99	0,886
SOCIJALNE USLUGE ZA OBITELJI S ODRASLIM OSOBAMA S INVALIDITETOM					
Dnevni boravak za odrasle osobe s invaliditetom	11 (5,4%)	179 (87,7%)	14 (6,9%)	3,64	0,505
Osobni asistent osobama s invaliditetom	25 (12,3%)	152 (74,5%)	27 (13,2%)	3,72	0,792
USLUGE SMJEŠTAJA					
Smještaj žrtava obiteljskog nasilja (»sigurna kuća«)	11 (5,4%)	176 (86,3%)	17 (8,3%)	3,64	1,027
Smještaj u udomiteljsku obitelj	53 (26%)	127 (62,3%)	24 (11,8%)	3,45	0,774
Smještaj u obiteljski dom	38 (18,6%)	131 (64,2%)	35 (17,2%)	3,55	1,032
Smještaj u stambenu zajednicu	2 (1%)	156 (76,5%)	46 (22,5%)	4,5	0,707
SAVJETOVALIŠNE USLUGE					
Škola za roditelje	5 (2,4%)	178 (86,8%)	22 (10,7%)	4,4	0,894
Savjetovalište za psihosocijalnu pomoć	14 (6,9%)	163 (79,9%)	27 (13,2%)	3,64	0,929
Savjetovanje i informiranje za nezaposlene	50 (24,5%)	139 (68,1%)	15 (7,4%)	3,6	0,926
OSTALO					
Pomoć i njega u kući starijim osobama	148 (72,5%)	52 (25,5%)	4 (2%)	3,74	0,876

prostora na kojima u zajedničkom domaćinstvu često žive trogeneracijske obitelji (Miljenović i sur., 2016.), pri čemu veća dostupnost djedova i baka može u značajnoj mjeri kompenzirati potrebu za osiguravanjem dodatnih usluga produženog boravka ili čuvanje djece od strane dadilja. Ipak, važno je istaknuti kako je u istraživačkoj praksi višestruko utvrđena povezanost ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja s kasnijim obrazovnim postignućima djeteta te je dostupnost vrtića ujedno i zalog smanjenja obrazovnih nejednakosti (Matković, Dobrotić i Baran, 2019.). Obrazovne šanse su osobito važne za stanovništvo na ruralnom području s obzirom da studije pokazuju da na području EU ruralno stanovništvo uglavnom ima niže obrazovanje te ima teži pristup obrazovnoj infrastrukturi na svim razinama obrazovanja (Bertolini, 2019.).

Što se tiče usluga za djecu s teškoćama u razvoju, rezultati ovog istraživanja pokazali su da je u općinama u ruralnim područjima RH najdostupnija usluga pomoćnika u nastavi/vrtiću (prisutna u 59,5% općina). Navedeno je posljedica financiranja ove usluge od strane resornog ministarstva koje uz pomoć bespovratnih sredstava Europskoga socijalnog fonda, Operativnog programa Učinkoviti ljudski potencijali 2014. - 2020. nastoji ostvariti univerzalnu dostupnost ove usluge u svim krajevima RH (Ministarstvo znanosti i obrazovanja RH, 2019.). S druge strane, dobiveni podaci pokazuju da usluge dnevnog boravka za djecu s teškoćama nedostaju u 76% općina, a usluge rane intervencije u 63% općina. Još je manja dostupnost usluga za odrasle osobe s invaliditetom. Tako u 74,5% općina nema osigurane usluge osobnog asistenta, a u 87,7% općina niti usluge dnevnog boravka za odrasle osobe s invaliditetom. Navedeni podaci ukazuju da su u općinama u ruralnim područjima RH nedovoljno razvijene ove vrste socijalnih usluga koje su važne za ostvarivanje socijalne integracije

osoba s invaliditetom u društvo (Leutar i Oršulić, 2015.) kao i za unaprjeđenje opće kvalitete i zadovoljstva životom ove ranjive populacije (Blažeka Kokorić i sur., 2012.).

Nadalje, rezultati istraživanja pokazali su da je dostupnost različitih usluga u području savjetovanja na lokalnoj razini vrlo mala. Primjerice, čak 86,8% općina nema organiziranu savjetovanišnu podršku za roditelje, a u 79,9% općina nema dostupna savjetovaništa za bilo koji oblik psiho-socijalne podrške. Navedeno upućuje na problem nedovoljne zastupljenosti različitih oblika psiho-socijalne podrške koji su izuzetno bitni kod suočavanja obitelji s različitim kriznim ili uobičajenim životnim situacijama tijekom životnog ciklusa obitelji, čije uspješno prevladavanje ponekad zahtjeva oslanjanje na vanjske izvore stručne podrške (Janković, 2004.; Frost i sur., 2015.; Esposito i Hattem, 2015.). Samo u manjem broju općina gdje usluge savjetovanja postoje predstavnici općina smatraju da one podmiruju u značajnoj mjeri potrebe stanovništva.

Što se tiče procjene dostupnosti usluga smještaja, ponovno pronalazimo slične podatke. Više od 86% općina nema usluge sigurne kuće, 62,3% nema udomiteljske obitelji ili obiteljski dom, a više od 76,5% općina nema stambene zajednice. Prema mišljenjima predstavnika općina, u općinama gdje određene usluge postoje, razina podmirjenja potreba obitelji navedenim uslugama je zadovoljavajuća.

S druge strane, kada je u pitanju usluga pomoći i njege u kući starijim osobama, dobiveni podaci pokazuju da su predstavnici općina senzibiliziraniji za važnost pružanja ovakve vrste usluga, što je odraz provođenja određenih strateških akcija vezanih uz deinstitutionalizaciju skrbi za starije osobe, provođenih od središte državne vlasti (Bađun, 2015.; Ministarstvo za obitelj, mlade, demografiju i socijalnu politiku, 2017.),

ali i velike promocije projekta »Zaželi« financiranog sredstvima Europskoga socijalnog fonda. Tako je ova usluga dostupna u 72,5% općina gdje, prema procjenama predstavnika općina, uglavnom podmiruje potrebe stanovnika.

Rezultati našeg istraživanja pokazuju drugačije podatke u odnosu na estonski primjer u kojemu su dostupnije usluge za opću populaciju (npr. savjetovanje), u odnosu na one za specifične grupe stanovnika (Kriisk i Minas, 2017.). U Hrvatskoj očito postoji trend razvoja onih socijalnih usluga koje su snažnije promovirane na nacionalnoj razini što govori u prilog još uvijek nedostatnoj decentralizaciji.

Zaključno treba reći da dobiveni podaci u ovom dijelu istraživanja pokazuju da predstavnici općina raspolažu s nešto manje informacija o tome koje usluge postoje na području njihovih općina u odnosu na socijalna prava. Primjerice, više od 10% predstavnika općina je u svojim odgovorima istaknulo da ne znaju postoje li u njihovoj općini usluge rane intervencije i dnevnog boravka za djecu s teškoćama u razvoju, pomoćnik u nastavi ili osobni asistent za osobe s invaliditetom, te različite usluge smještaja i usluge savjetovanja. U usporedbi s procjenama dostupnosti socijalnih prava (gdje ni kod jedne kategorije nije bilo više od 10% odgovora »ne znam«), može se zaključiti da predstavnici općina u većoj mjeri imaju uvid u dostupnost socijalnih prava jer većinu njih stanovnici općina mogu ostvariti kroz rad lokalnih ili državnih institucija, dok su bitno manje informirani o socijalnim uslugama koje se često osiguravaju kroz organizacije civilnog društva ili privatne inicijative.

Razlike u broju dostupnih socijalnih prava i usluga s obzirom na regionalnu pripadnost i razvojna obilježja općine

U sljedećem koraku analize uspoređen je prosječan broj dostupnih socijalnih prava i socijalnih usluga na ukupnom uzorku općina te su testirane razlike s obzirom na regionalnu pripadnost općina prema posljednjoj predloženoj klasifikaciji Hrvatske na tri NUTS 2 regije (Institut za razvoj i međunarodne odnose, 2019.) (tablica 5.).

Dobiveni rezultati pokazali su da prema broju dostupnih socijalnih prava u svim skupinama prednjači panonska Hrvatska, osim kod prava usmjerenih na materijalnu podršku obrazovanju djece koje je najviše zastupljeno u sjeverozapadnoj regiji. Testiranjem statističke značajnosti dobivenih regionalnih razlika u pogledu socijalnih prava, potvrđeno je da su regionalne razlike prisutne u socijalnim pravima koja su podrška obrazovanju djece pri čemu su rezultati post-hoc Scheffeovog testa pokazali da se u općinama sjeverozapadne regije u odnosu na primorsku regiju značajno više osiguravaju socijalna prava koja su podrška obrazovanju djece ($p=0,008$).

Kada su u pitanju regionalne razlike u broju dostupnih socijalnih usluga, u svim promatranim skupinama prednjači sjeverozapadna regija osim kod savjetovanih usluga koje su malo više zastupljene u primorskoj regiji, no navedena razlika nije se pokazala značajnom. Statistički značajne razlike potvrđene su u ukupnoj zastupljenosti socijalnih usluga, u zastupljenosti usluga u području odgoja i obrazovanja te usluga smještaja.

Post-hoc Scheffeovim testom utvrđeno je da je ukupan broj socijalnih usluga značajno niži u panonskoj regiji u odnosu na sjeverozapadnu regiju ($p=0,018$). Nadalje, utvrđeno je da su usluge smještaja značajno niže zastupljene u općinama primorske re-

Tablica 5.

Razlike u broju dostupnih socijalnih prava i socijalnih usluga s obzirom na regionalnu pripadnost

VRSTA SOCIJALNIH PRAVA I USLUGA	REGIJA	N	M	SD	F omjer (df= 214)
SOCIJALNA PRAVA UKUPNO (min. 2 – max. 15)	Panonska	70	8,70	2,074	2,720
	Sjeverozapadna	74	8,57	2,282	
	Primorska	71	7,89	2,315	
	Ukupno	215	8,39	2,245	
Socijalna prava za mlade obitelji (min. 0 – max. 2)	Panonska	70	1,11	0,401	2,495
	Sjeverozapadna	74	0,99	0,351	
	Primorska	71	1,08	0,327	
	Ukupno	215	1,06	0,363	
Novčana pomoć obiteljima s ekonomskim rizicima (min. 0 – max. 6)	Panonska	70	4,01	1,042	2,941
	Sjeverozapadna	74	3,73	1,150	
	Primorska	71	3,55	1,24	
	Ukupno	215	3,76	1,158	
Materijalna podrška obrazovanju djece (min. 0 – max. 6)	Panonska	70	3,30	1,208	5,077**
	Sjeverozapadna	74	3,55	1,336	
	Primorska	71	2,87	1,341	
	Ukupno	215	3,25	1,322	
SOCIJALNE USLUGE UKUPNO (min. 0 – max. 12)	Panonska	70	3,57	2,103	4,284*
	Sjeverozapadna	74	4,72	2,546	
	Primorska	71	3,93	2,537	
	Ukupno	215	4,08	2,444	
Odgojno -obrazovne usluge (min. 0 -- max. 4)	Panonska	70	1,04	0,955	11,544**
	Sjeverozapadna	74	1,82	1,09	
	Primorska	71	1,68	1,039	
	Ukupno	215	1,52	1,08	
Usluge za djecu s teškoćama u razvoju (min. 0 – max. 3)	Panonska	70	0,77	0,802	1,699
	Sjeverozapadna	74	1,03	0,793	
	Primorska	71	0,90	0,897	
	Ukupno	215	0,90	0,834	
Savjetovališne usluge (min. 0 – max. 2)	Panonska	70	0,23	0,487	1,477
	Sjeverozapadna	74	0,34	0,58	
	Primorska	71	0,39	0,665	
	Ukupno	215	0,32	0,583	
Usluge za osobe s invaliditetom (min. 0 – max. 2)	Panonska	70	0,16	0,439	0,135
	Sjeverozapadna	74	0,19	0,459	
	Primorska	71	0,15	0,436	
	Ukupno	215	0,17	0,443	
Usluge smještaja (min. 0 – max. 3)	Panonska	70	0,61	0,804	7,461**
	Sjeverozapadna	74	0,62	0,771	
	Primorska	71	0,21	0,583	
	Ukupno	215	0,48	0,748	

** Značajnost na razini 0,01, * Značajnost na razini 0,05.

gije u odnosu na sjeverozapadnu ($p=0,004$) i panonsku Hrvatsku ($p=0,005$). Panonska regija ima i značajno nižu zastupljenost odgojno-obrazovnih usluga u odnosu na sjeverozapadnu ($p=0,000$) i primorsku regiju ($p=0,002$).

Sumirajući navedeno, može se zaključiti da je hipoteza o regionalnim razlikama djelomice potvrđena. Naime, panonska Hrvatska kao najslabije razvijena regija ima i najmanje dostupnih socijalnih usluga, ali, suprotno očekivanjima, najviše dostupnih socijalnih prava. Takav rezultat možemo pripisati činjenici da se u panonskoj regiji nalazi najveći broj općina koje su ranije imale status područja od posebne državne skrbi ili danas potpomognutog područja, pa država nešto intenzivnije kroz programe stambenog zbrinjavanja i novčanih pomoći potpomaže ovo područje. S druge strane, davanje prednosti pravima nad uslugama može biti i rezultat nedovoljnog broja organizacija koje bi te usluge organizirale ili visokoobrazovanih stručnjaka potrebnih za specifične socijalne usluge.

U sljedećem koraku analizirana je povezanost između broja dostupnih socijalnih prava i usluga s razvojnim obilježjima

općine, pri čemu su razvojna obilježja promatrana kroz sljedeće dimenzije: razvojna skupina u kojoj se nalazi općina prema posljednjoj Odluci Ministarstva za regionalni razvoj, indeks razvijenosti općine iz 2018. godine, najkraća cestovna udaljenost od središta općine do središta županije (koristeći google karte) te indeks razvijenosti županije kojoj općina pripada.

Koeficijenti korelacije prikazani u tablici 6. u najvećem dijelu potvrđuju očekivanja da će veći broj socijalnih prava i socijalnih usluga biti dostupan obiteljima u općinama s višim indeksom razvijenosti i općinama bližima županijskom središtu. Tako je utvrđeno da općine s višim indeksom razvijenosti imaju osiguran veći ukupan broj socijalnih prava, veći ukupan broj socijalnih usluga te specifično više socijalnih prava kojima se pruža podrška obrazovanju djece te više usluga u području odgoja i obrazovanja, više usluga za djecu s teškoćama u razvoju te više usluga za osobe s invaliditetom. Dobivena korelacija između indeksa razvijenosti i broja socijalnih usluga je veća nego između indeksa razvijenosti i broja socijalnih prava, što ukazuje na pojačan angažman razvijenijih općina u području razvoja socijalnih usluga.

Tablica 6.

Korelacije zastupljenosti prava i usluga s razvojnim pokazateljima općine ($N=2\ 015$)

	Razvojna skupina općine	Indeks razvijenosti općine	Udaljenost od središta županije	Indeks razvijenosti županije
SOCIJALNA PRAVA UKUPNO	0,134 [*]	0,171 [*]	-0,187 ^{**}	-0,013
Socijalna prava za mlade obitelji	0,069	0,058	-0,050	-0,026
Pomoć obiteljima s ekonomskim rizicima	0,051	0,086	-0,188 ^{**}	-0,086
Podrška obrazovanju djece	0,173 [*]	0,207 ^{**}	-0,182 ^{**}	0,038
SOCIJALNE USLUGE UKUPNO	0,222 ^{**}	0,248 ^{**}	-0,169 [*]	0,110
Odgojno-obrazovne usluge	0,417 ^{**}	0,438 ^{**}	-0,232 ^{**}	0,247 ^{**}
Usluge za djecu s teškoćama u razvoju	0,114	0,142 [*]	-0,107	0,069
Savjetovalske usluge	0,070	0,075	0,037	0,097
Usluge za osobe s invaliditetom	0,126	0,134 [*]	-0,069	-0,002
Usluge smještaja	-0,066	-0,055	-0,034	-0,037

** Značajnost na razini 0,01, * Značajnost na razini 0,05.

S druge strane, dobiveni podaci nisu potvrdili povezanost indeksa razvijenosti općine s brojem dostupnih socijalnih prava za mlade obitelji, prava koja se osiguravaju obiteljima u siromaštvu te savjetovanih usluga za obitelji.

Kada se promatra povezanost između zastupljenosti socijalnih prava i usluga s udaljenošću općina od središta županije, utvrđeno je da općine koje su bliže središtu županije, imaju osiguran ukupno veći broj socijalnih prava i socijalnih usluga, više oblika pomoći obiteljima u siromaštvu, veći broj financijskih poticaja za obrazovanje djece te više odgojno-obrazovnih usluga. Takav rezultat u skladu je s ranije navedenim rezultatima istraživanja izvan RH (Bertolini, Montanari i Peragine, 2008.; Krišk i Minas, 2017.):

»Zanimljivo je istaknuti da sama razvijenost županije ne igra značajnu ulogu, osim što u razvijenijim županijama ima više oblika usluga u području odgoja i obrazovanja. To nam ukazuje da ključnu ulogu u razvoju socijalne politike općine zapravo za država lokalna razina, uz dakako državnu.«

Razlike u standardima kvalitete socijalnih prava i usluga s obzirom na regionalnu pripadnost i razvojna obilježja općine

Standarde kvalitete socijalnih prava i usluga ispitali smo upitnikom od 11 tvrdnji, koje smo faktorskom analizom s promax rotacijom podijelili na tri faktora. Prvi faktor čine kapaciteti za korištenje EU fondova ($\lambda = 4,618$, objašnjava 41,98% varijance) te se odnosi na sljedeće tvrdnje: *Stručnjaci u općini pokazuju interes za Europske fondove.; Stručnjaci u općini imaju dovoljno znanja i vještina za povlačenje sredstava iz EU fondova.; Stručnjaci u općini imaju financijskih kapaciteta za povlačenje sredstava iz EU fondova.; Do sada su se u općini uspješno realizirali europski*

projekti. Koeficijent pouzdanosti Cronbach alfa za ovu subskalu iznosi 0,831.

Drugi faktor čini načelo participatornosti u pružanju socijalnih usluga ($\lambda = 1,66$, objašnjava 15,12% varijance) i uključuje sljedeće tvrdnje: *Prava i usluge su kvalitetno dostupni čitavoj populaciji u potrebi.; Stanovništvo ima priliku izraziti svoje potrebe za novim ili kvalitetnijim uslugama i pravima.; Iskazane potrebe stanovništva se uzimaju u obzir prilikom planiranja socijalnih usluga i prava.; Stanovnici sudjeluju u evaluaciji socijalnih usluga.; Vodi se računa da usluge i prava mogu ostvariti stanovnici u izoliranim dijelovima općine.* Koeficijent pouzdanosti Cronbach alfa za ovu subskalu iznosi 0,818.

Treći faktor čini uključenost civilnog društva ($\lambda = 1,046$, objašnjava 9,51% varijance) i uključuje tvrdnje: *U mojoj općini postoji dovoljno kvalitetnih udruga koje mogu pružati različite socijalne usluge za obitelj.; Između udruga i javnih institucija postoji zadovoljavajuća razina suradnje.* Koeficijent pouzdanosti Cronbach alfa za ovu subskalu iznosi 0,714.

Pored navedenih faktora s jednom varijablom ispitana je procjena informiranosti stanovnika o socijalnim uslugama i pravima.

Tablica 7.
Zastupljenost pojedinih standarda pružanja socijalnih prava i usluga (N=193)

STANDARDI PRUŽANJA SOCIJALNIH PRAVA I USLUGA (min. 1 – max.5)	M	SD
Uključenost civilnog društva	3,27	0,97
Kapaciteti za korištenje EU fondova	3,47	0,88
Participatornost u pružanju socijalnih usluga	3,73	0,68
Informiranost stanovnika o socijalnim pravima i uslugama	3,77	0,82

U prosjeku, ispitanici smatraju da su građani njihovih općina dovoljno infor-

mirani o socijalnim pravima i uslugama ($M=3,77$; $SD=0,82$) te da se pri pružanju socijalnih prava i usluga poštuje načelo participatornosti ($M=3,73$; $SD=0,68$). Kapacitete za korištenje EU fondova na području njihovih općina procijenili su nešto nižom prosječnom ocjenom ($M=3,47$; $SD=0,88$), a uključenost civilnog društva u pružanje socijalnih prava i usluga najnižom prosječnom ocjenom ($M=3,27$; $SD=0,97$), što govori u prilog tome da u ovim segmentima predstavnici općina najviše prepoznaju potrebu za unaprjeđenjem standarda pružanja socijalnih usluga na području njihove lokalne zajednice.

Testiranjem značajnosti razlika u procjenama standarda pružanja socijalnih prava i usluga između općina smještenih u različitim regijama, nisu uočene razlike u razini uključenosti civilnog društva, u razini participatornosti niti u informiranosti građana o socijalnim uslugama (tablica 8.).

Razlike u zastupljenosti pojedinih standarda kvalitete socijalnih usluga s obzirom na regionalnu pripadnost uočene su u kapacitetima za korištenje EU fondova i to s iznenađujućim podatkom da predstavnici općina panonske Hrvatske imaju najviše procjene. Naime, sukladno post-hoc Scheffeevom testu, utvrđeno je da predstavnici općina iz panonske regije statistički značajno višim procjenjuju kapacitete općina za korištenje EU fondova u odnosu na predstavnike općina iz sjeverozapadne regije ($p=0,05$). Iako dobiveni rezultati u ovom dijelu istraživanja nisu sukladni početno postavljenoj hipotezi, ovakav nalaz podržavaju podaci Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije (2018.) koji govore da su u razdoblju od 2014. do 2018. godine upravo županije iz panonske regije iskoristile 16,32% EU sredstava za operativni program »Učinkoviti ljudski potencijali«, dok su istovremeno županije

Tablica 8.

Razlike u zastupljenosti pojedinih standarda pružanja socijalnih prava i usluga s obzirom na regionalnu pripadnost

STANDARDI KVALITETE SOCIJALNIH PRAVA I USLUGA	REGIJA	N	M	SD	F omjer (df= 192)
Uključenost civilnog društva	Panonska	65	3,37	1,02	1,195
	Sjeverozapadna	68	3,32	0,929	
	Primorska	60	3,12	0,954	
	Ukupno	193	3,27	0,969	
Kapaciteti za korištenje EU fondova	Panonska	65	3,71	0,813	3,556*
	Sjeverozapadna	68	3,33	0,894	
	Primorska	60	3,38	0,908	
	Ukupno	193	3,47	0,884	
Participatornost u pružanju socijalnih usluga	Panonska	70	4,01	1,042	2,941
	Sjeverozapadna	74	3,73	1,150	
	Primorska	71	3,55	1,24	
	Ukupno	215	3,76	1,158	
Informiranost stanovnika o socijalnim uslugama i pravima	Panonska	65	3,83	0,911	1,241
	Sjeverozapadna	68	3,84	0,765	
	Primorska	60	3,63	0,78	
	Ukupno	193	3,77	0,823	

** Značajnost na razini 0,01, * Značajnost na razini 0,05.

sjeverozapadne Hrvatske iskoristile svega 8,51% sredstava, a primorske županije 9,9% sredstava.

U završnom koraku analize testirane su povezanosti između zastupljenosti promatranih standarda kvalitete socijalnih prava i usluga s razvojnim pokazateljima općine.

Dobiveni podaci pokazuju da zastupljenost standarda kvalitete socijalnih prava i usluga uglavnom nije povezana s razvojnim obilježjima općina (tablica 9.). Jedino je pronađena negativna povezanost između udaljenosti od središta županije i razine participatornosti u pružanju socijalnih usluga.

ralo njihovo aktivno sudjelovanje u procesu planiranja i pružanju socijalnih prava i usluga u prostorno izoliranijim općinama, s ciljem postizanja pozitivnih pomaka u učinkovitosti dugoročnog pružanja usluga. Na važnost promoviranja ovakvog pristupa upućuje i Pravilnik o standardima kvalitete socijalnih usluga (NN, 143/2014.), pri čemu se u Prilogu I. Standardi kvalitete socijalnih usluga sa smjernicama za njihovo uvođenje koji je sastavni dio ovoga Pravilnika ističe da pružatelji usluga trebaju planirati usluge uvažavajući korisničku perspektivu.

Tablica 9.

Korelacije zastupljenosti standarda kvalitete socijalnih prava i usluga s razvojnim pokazateljima općine

STANDARDI KVALITETE SOCIJALNIH PRAVA I USLUGA	Razvojna skupina općine	Indeks razvijenosti općine	Udaljenost od središta županije	Indeks razvijenosti županije
Uključenost civilnog društva	0,002	0,021	-0,011	-0,018
Kapaciteti za korištenje EU fondova	0,003	0,033	-0,099	-0,068
Participatornost u pružanju socijalnih usluga	-0,021	-0,012	-0,162*	-0,025
Informiranost stanovnika o socijalnim pravima i uslugama	0,017	0,048	-0,053	-0,052

** Značajnost na razini 0,01, * Značajnost na razini 0,05.

Pri tome je utvrđeno da je u općinama koje su udaljenije od središta županije prisutna niža razina standarda participatornosti. Navedeno govori u prilog tome da su u udaljenijim općinama građani višestruko izolirani, odnosno da u općinama koje su prostorno izoliranije građani imaju manje prilika izraziti svoje potrebe za novim ili kvalitetnijim uslugama i pravima te sudjelovati u evaluaciji postojećih usluga te da se prilikom planiranja socijalnih usluga i prava u manjoj mjeri vodi računa o iskazanim potrebama stanovništva. Navedeno upućuje na potrebu provođenja dodatnih aktivnosti usmjerenih na podizanje razine participatornosti građana kako bi se osigu-

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Prilikom strateškog planiranja socijalnih prava i usluga usmjerenih na zadovoljavanje različitih potreba obitelji koje žive u općinama u ruralnim krajevima Hrvatske, važno je provesti sustavnu analizu specifičnih potreba obitelji, ali i procijeniti zastupljenost i kvalitetu pružanja postojećih socijalnih prava i usluga koje mogu koristiti obitelji na području određene lokalne zajednice za zadovoljenje svojih potreba i prevladavanje rizika s kojima se susreću. Osnaživanje obitelji za korištenje postojećih resursa zajednice u svrhu jačanja kapaciteta za uspješno suočavanje obi-

telji s različitim izvorima stresa, važna je platforma djelovanja stručnjaka u okviru sustava socijalne skrbi utemeljenih na suvremenom konceptu obiteljske otpornosti (Walsh, 2015.).

U planiranju socijalnih usluga potrebno je uključiti i stručne djelatnike u institucijama na lokalnoj razini, koji imaju direktno iskustvo rada s korisnicima s različitim socijalno-zaštitnim potrebama te koji temeljem iskazanih potreba stanovništva mogu djelovati u smjeru unaprjeđivanja postojećih socijalnih prava i usluga te razvijanja novih, efikasnih modela podrške za obitelji u određenoj lokalnoj sredini.

Stoga je u ovom istraživanju naglasak bio na prikupljanju informacija o dostupnosti različitih socijalnih prava i usluga iz perspektive stručnjaka koji na lokalnoj razini sudjeluju u radu općinskih odjela koji se bave pitanjima socijalne skrbi. Sumirani rezultati pokazali su da su, prema percepciji predstavnika općina, obiteljima koje žive u općinama u ruralnim područjima RH u manjoj mjeri dostupne socijalne usluge u odnosu na socijalna prava te da su u najvećoj mjeri razvijene one usluge i prava koja su posrednim ili neposrednim kanalima intenzivno promovirana od strane središnje državne vlasti.

Također, prikupljeni podaci pokazali su da predstavnici općina koje osiguravaju određena prava i usluge, u najvećem dijelu smatraju da postojeće stanje uglavnom odgovara potrebama stanovništva.

Pri planiranju socijalnih prava i usluga svakako je važno utvrditi prioritete potrebe u određenom razdoblju za pojedino područje. U ovom istraživanju testirane su regionalne razlike u dostupnosti i standardima kvalitete pojedinih skupina prava i usluga te razlike prema razvojnim obilježjima općina. Dobiveni rezultati pokazali su da su razlike u dostupnosti socijalnih prava manje naglašene te su se potvrdile

značajnima samo kod prava usmjerenih na materijalnu podršku obrazovanju djece. S druge strane, kod socijalnih usluga su regionalne razlike naglašenije, potvrđene su u ukupnoj dostupnosti socijalnih usluga te u dostupnosti usluga u području odgoja i obrazovanja i usluga smještaja.

Što se tiče razlika prema razvojnim obilježjima općina, ovo istraživanje pokazalo je da je dostupnost većine prava i usluga značajno niža u općinama s nižim indeksom razvijenosti i općinama koje su udaljenije od središta županije. Navedeni rezultati ukazuju na neuspješnu politiku ujednačavanja regionalnog razvoja (Babić, 2018.) te na potrebu daljnjeg izjednačavanja dostupnosti socijalnih prava i usluga za sve građane Hrvatske. Pri tome treba voditi računa da *»formalna proklamacija nekog socijalnog prava istovremeno ne jamči njegovu efektivnu primjenu u praksi i da postoji cijeli niz prepreka koje treba prevladati kako bi socijalna prava postala realna i dostupna korisnicima tj. građanima«* (Ministarstvo socijalne politike i mladih, 2014.: 4). I izvan Republike Hrvatske poznato je da su ruralna područja koja su bolje povezana s urbanim središtima zabilježila važan razvoj dok su manje dostupne regije izložene ruralnom jazu koji nerijetko pojačava unutarnju socijalnu nejednakost i isključenost najugroženijih skupina (Camarero, 2019.).

U navedenom kontekstu, potrebno je daljnje ulaganje u podizanje kvalitete pružanja socijalnih usluga, pri čemu rezultati ovog istraživanja ističu da posebnu pažnju treba posvetiti unaprjeđivanju participatnosti u prostorno izoliranijim ruralnim krajevima.

U svrhu unaprjeđenja dostupnosti postojećih te kreiranja novih prava i usluga, važno je osigurati međusobno nadopunjavanje socijalnih prava i usluga te umrežavanje pružatelja lokalnih usluga (Priručnik za socijalno planiranje, 2014.). Planiranje

socijalnih prava i usluga na lokalnoj razini ima za cilj upotpunjavanje ponude već postojećih prava i usluga kako bi se kreirao sustav koji što bolje može odgovoriti na opće i specifične potrebe stanovništva na pojedinom području. Pri tome su osnovni izazovi za nositelje usluga stvaranje transparentnosti, otvorenosti i odgovornosti prema krajnjim korisnicima radi podizanja povjerenja stanovnika prema institucijama i njihovim uslugama, što u konačnici povoljno djeluje na dobrobit života svih stanovnika dotične zajednice (Watson i sur., 2010.).

Navedeno istraživanje, pa tako i dobiveni rezultati, imaju izvjesna ograničenja. S obzirom da su svaku općinu predstavljali njeni zaposlenici sa smanjenom mogućnosti anonimnih odgovora, moguće je da su djelomice dani socijalno poželjni odgovori, tj. sklonost prezentiranju pozitivnijeg stanja od onog realnog. Osim toga, moguće je i da predstavnici općina ipak nisu sasvim upoznati s dostupnim pravima i uslugama, posebice kada ih osigurava druga ustanova. Nedostatak informacija je posebno bio vidljiv u pogledu dostupnosti socijalnih usluga.

Buduća istraživanja o dostupnosti socijalnih prava i usluga na ruralnom području Hrvatske svakako bilo bi vrijedno provesti i uključivanjem šireg uzorka, primjerice kroz uključivanje perspektive postojećih korisnika socijalnih prava i usluga te članova obitelji koje se tijekom životnog ciklusa obitelji susreću sa različitim specifičnim rizicima i poteškoćama u svom funkcioniranju. Time bi se vjerojatno ojačala kritička analiza postojećeg stanja te naglasila potreba za razvojem novih socijalnih prava i usluga umjesto usmjerenosti na zadržavanje postojećeg *statusa quo* kao zadovoljavajućeg. Osim toga, bilo bi korisno uključiti podatke i drugih organizacija koje osiguravaju određena socijalna prava ili socijalne usluge u zajednici.

Zaključno, treba istaknuti da je kvalitetno planiranje socijalnih usluga te podizanje

ponude i standarda pružanja socijalnih prava i usluga teško moguće provesti bez dodatnih ulaganja u financijske i ljudske resurse (Priručnik za socijalno planiranje, 2014.). U ruralnim, manje razvijenim krajevima Hrvatske, potrebe stanovništva za pojedinim pravima i uslugama često su veće od postojećih financijskih kapaciteta i dostupnih ljudskih resursa lokalnih zajednica. Nažalost, aktualni podaci pokazuju da je u posljednje vrijeme u većini zemalja Europske unije, pa tako i u Hrvatskoj, prisutan zabrinjavajući trend opadanja financijskog izdvajanja BDP-a u sustav socijalne zaštite u posljednje vrijeme u opadanju (Šućur i sur., 2016.; Eurostat 2017.a; Eurostat 2017.b). Bez spremnosti na veća izdvajanja i proširenje financijskog budžeta, kako na lokalnoj, područnoj tako i na državnoj razini, teško je moguće postići pozitivne iskorake u ovom važnom segmentu funkcioniranja društva.

LITERATURA

- Anttonen, A., & Sipilä, J. (1996). European social care services: Is it possible to identify models?. *Journal of European Social Policy*, 6(2), 87-100. <https://doi.org/10.1177/095892879600600201>
- Babić, Z. (2018). Decentralizacija socijalne skrbi i socijalne nejednakosti: slučaj Hrvatske. *Revija za socijalnu politiku*, 25(1), 25-48. <https://doi.org/10.3935/rsp.v25i1.1458>
- Bađun, M. (2015). Neformalna dugotrajna skrb za starije i nemoćne osobe. *Newsletter - Povremeno glasilo instituta za javne financije*, 1-9. <https://doi.org/10.3326/nlh.2015.100>
- Bertolini, P. (2019). *Overview of income and non-income rural poverty in developed countries*. Available at <https://www.un.org/development/desa/dspd/wp-content/uploads/sites/22/2019/03/bertolini-Overview-rural-poverty-developed-countries-1.pdf>
- Bertolini, P., Montanari, M., & Peragine, V. (2008). *Poverty and social exclusion in rural areas*. European Commission, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities. Available at <https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=2087&langId=en>

- Blažeka Kokorić, S., Berc, G., & Rusac, S. (2012). Satisfaction with life and informal and formal sources of support among people with disabilities. *Društvena istraživanja*, 21(1), 19-38. <https://doi.org/10.5559/di.21.1.02>
- Camarero, L., & Oliva, J. (2019). Thinking in rural gap: Mobility and social inequalities. *Palgrave Communications*, 5(95). <https://doi.org/10.1057/s41599-019-0306-x>
- Commission of the European Communities. (2006). *Implementing the Community Lisbon programme: Social services of general interest in the European Union COM(2006) 177 of 26 April 2006*. Available at <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0177:FIN:EN:PDF>
- Commission of the European Communities. (2007). *Commission Communication Services of general interest, including social services of general interest: a new European commitment, COM(2007) 725 final of 20 November 2007*. Available at <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0725:FIN:EN:PDF>
- Čačinović Vogrinčić, G., & Mešl, N. (2019). *Socijalno delo z družino: Soustvarjanje zelenih izvidov in družinske razvidnosti*. Fakultet za socialno delo, Univerza Ljubljana.
- Daly, M. (2002). *Access to social rights in Europe*. Strasbourg: Council of Europe Publishing.
- Dobrotić, I., Matković, T., & Menger, V. (2018). *Analiza pristupačnosti, kvalitete, kapaciteta i financiranja sustava ranoga i predškolskog odgoja i obrazovanja u Republici Hrvatskoj*. Zagreb: Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku
- Espósito, J., & Hattem, A. (2015). *Introduction to Family Counseling: A Case Study Approach*. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.
- European Commission. (2013). *Communication from the commission to the European parliament, the council, the European economic and social committee and the committee of the regions. Towards Social Investment for Growth and Cohesion – including implementing the European Social Fund 2014-2020*. Available at <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52013DC0083&from=EN>
- Europska komisija. (2014). *Priručnik za socijalno planiranje*. Dostupno na https://mdomsp.gov.hr/UserDocsImages/avuga/Medunarodna_suradnja_i_EU/Prirucnik%20za%20socijalno%20planiranje.pdf
- Eurostat. (2017a). *Social protection in 2015: Almost one-third of EU GDP spent on social protection*. Available at <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/8510280/3-08122017-AP-EN.pdf/d4c48fca-834b-4b08-bdec-47aaa226a343>
- Eurostat. (2017b). *Government expenditure on social protection*. Available at https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Government_expenditure_on_social_protection
- Fetterman, D. M. (2008). Key informant. In L. M. Given (Ed.), *The SAGE Encyclopedia of Qualitative Research Methods* (pp. 477-479). Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.
- Frost, N., Abbott, Sh., & Race, T. (2015). *Family Support. Prevention, Early Intervention and Early Help*. Malden: Polity Press.
- Institut za razvoj i međunarodne odnose. (2019). *Prijedlog nove NUTS 2 klasifikacije u Republici Hrvatskoj*. Zagreb: Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije. Dostupno na https://razvoj.gov.hr/UserDocsImages/Vijesti%20-%20dokumenti/NUTS2_070209.pdf
- Janković, J. (2004). *Savjetovanje u psihosocijalnom radu*. Zagreb: EtCetera.
- Kriisk, K., & Minas, R. (2017). Social rights and spatial access to local social services. The role of structural conditions in access to local social services in Estonia. *Social Work & Society*, 15(1). Available at <https://www.socwork.net/sws/article/view/503>
- Leutar Z., & Oršulić V. (2015). Povezanost socijalne podrške i nekih aspekata roditeljstva u obiteljima s djecom s teškoćama u razvoju. *Revija za socijalnu politiku*, 22(2), 153-176. <https://doi.org/10.3935/rsp.v22i2.1219>
- Matković, M. (2018). *Sustav socijalne skrbi Republike Hrvatske. Studija slučaja četiri grada Zagreb, Split, Rijeka i Osijek*. Dostupno na [https://www.most.hr/Sustav%20socijalne%20skrb%20u%20RH%20\(Studija%20sluc%CC%8C%20ZG,ST,RI,OS\)-41bd0fb4e.pdf](https://www.most.hr/Sustav%20socijalne%20skrb%20u%20RH%20(Studija%20sluc%CC%8C%20ZG,ST,RI,OS)-41bd0fb4e.pdf)
- Matković, T., Dobrotić, I., & Baran, J. (2019). Što vrtić ima s tim? Pristup ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju i reprodukcija društvenih nejednakosti u redovnom školovanju: analiza podataka PISA i TIMSS istraživanja. *Revija za sociologiju*, 49(1), 7-35. <https://hrcak.srce.hr/ojs/index.php/rzs/article/view/9149>
- Miljenović, A., Blažeka Kokorić, S., & Berc, G. (2016). Kvaliteta života obitelji na različitim ruralnim područjima: primjer četiriju općina Sisačko-moslavačke županije. *Sociologija i prostor*, 54(1), 19-44. <https://doi.org/10.5673/sip.54.1.2>
- Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije. (2018). *Iskorištenosti EU fondova*

- va za razdoblje 2014.–2020. po županijama 31.8.2018. Dostupno na https://razvoj.gov.hr/UserDocsImages/Istaknute%20teme/Iskori%C5%A1tenost%20EU%20fondova%20po%20%C5%BEupanijama_2018.pdf
- Ministarstvo socijalne politike i mladih. (2014). *Standardi kvalitete socijalnih usluga sa smjernicama za njihovo uvođenje*. Dostupno na <https://mdomsp.gov.hr/userdocsimages/arhiva/files/92471/Prilog%201.%20Pravilniku%20-%20Standardi%20kvalitete%20socijalnih%20usluga%20sa%20smjernicama%20za%20njihovo%20uvo%C4%91enje.pdf>
- Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku. (2017). *Strategija socijalne skrbi za starije osobe u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2017.-2020.* Dostupno na <https://mdomsp.gov.hr/UserDocsImages/Vijesti2017/Strategija%20socijalne%20skrbi%20za%20starije%20osobe%20u%20RH%20za%20razdoblje%20od%202017.-2020.%20g.pdf>
- Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske. (2018). *101 pomoćnik više u odnosu na prošlu školsku godinu*. Dostupno na <https://mzo.gov.hr/vijesti/101-pomocnik-vise-u-odnosu-na-prosli-skolsku-godinu/1390>
- Pinker, R. A. (1998). *Social service*. Encyclopaedia Britannica. Available at <https://www.britannica.com/topic/social-service>
- Pravilnik o standardima kvalitete socijalnih usluga. *Narodne novine*, br. 143/2014.
- Puljiz, V., Bežovan, G., Šućur, Z., & Zrinščak, S. (2005). *Socijalna politika*. Zagreb: Pravni fakultet.
- Središnji državni portal. (2019). *Novčana potpora za novorođeno dijete*. Dostupno na <https://gov.hr/moja-uprava/obitelj-i-zivot/roditeljstvo/novcana-potpora-za-novorodjeno-dijete/496>
- Šućur, Z., Babić, Z., Urban I., & Baran, J. (2016). *Struktura naknada, izdaci i korisnici programa socijalne zaštite u Republici Hrvatskoj*. Zagreb: Ministarstvo socijalne politike i mladih. Dostupno na https://bib.irb.hr/datoteka/807966.Izvještaj_-_Publikacija_1.pdf
- Uredba o indeksu razvijenosti. *Narodne novine*, br. 131/2017.
- Vincek, D., & Ernoić, M. (2016). Značaj lokalne proizvodnje hrane. *Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin*, (27), 387-394. <https://hrcak.srce.hr/171601>
- Walsh, F. (2015). *Strengthening family resilience*. New York: Guilford Press.
- Watson, D., Pichler, F., & Wallace, C. (2010). *Second European Quality of Life Survey: Subjective Well-Being in Europe*. Available at https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef09108en.pdf
- Zakon o roditeljnim i roditeljskim potporama. *Narodne novine*, br. 85/2008, 110/2008, 34/2011, 54/2013, 152/2014, 59/2017.
- Žutinić, Ž., Kovačić, D., Grgić, I., & Markovina, J. (2010). Percepcija kvalitete življenja i namjere o odlasku iz ruralnih sredina. *Društvena istraživanja*, 19(105-106), 137-159. <https://hrcak.srce.hr/52193>

Summary

AVAILABILITY OF SOCIAL RIGHTS AND SERVICES FOR FAMILIES IN THE MUNICIPALITIES IN RURAL AREAS OF CROATIA

Gordana Berc, Slavica Blažeka Kokorić, Ana Opačić

*Department of Social Work, Faculty of Law, University of Zagreb
Zagreb, Croatia*

The paper presents a research on the availability of social rights and services for families in the municipalities in rural areas of Croatia. Specifically, three research questions were raised: 1) to determine the availability of certain social rights and services for families, 2) to determine whether there are differences in accessibility with regard to regional affiliation and developmental characteristics of the municipality, and 3) to determine whether there are differences in the quality standards of social rights and services given the regional affiliation and the developmental characteristics of the municipality. Data were collected through a web survey with representatives of 215 municipalities. Social rights are more available to families than social services. The most available rights and services are those promoted by the central government. Municipalities in the Pannonian region, as the least developed ones, have the most available social rights and the least available social services. Rights and services are more available in municipalities closer to the county centers. As regards the quality standards of social rights and services, the population is sufficiently informed and involved in planning, while the use of EU funds and civil society involvement are less developed.

Key words: social rights, social services, municipalities in rural areas, family needs, developmental index, regional differences.